

Maailmanparannuksen aakkoset

Baggini, Julian (2023). Filosofisen ajattelun opas – Selvemmän ajattelun olennaiset periaatteet. Suomentanut Tapani Kilpeläinen. Niin & Näin. 293 sivua.

Isomäki, Risto (2023). Maailmanparantajan muistelmat. Into kustannus. 319 sivua.

Wright, Erik Olin (2023). Kuinka olla antikapitalisti 2000-luvulla. Suomentanut Keijo Lakkala. Vastapaino. 184 sivua.

UUTISTEN SEURAAMISESTA on tullut minulle ahdistavaa. Sodan jaloissa pakolaisleireillä elävien ihmisten kärsimys, Meksikon helteessä janoonsa näännyvät, puista kuolleina maahan tippuvat mölyapinat – vain muutama asia mainitakseni – tekevät olostani voimattoman. Maailmassa on niin paljon hätää ja kärsimystä, jonka haluaisin lopettaa, mutta mistä lähteä liikkeelle?

ALOITA AJATTELUSTA

Kun pohdin kysymystä maailman parantamisen tarpeesta, palaan aina samaan intuitiiviseen vastaukseen: parasta on aloittaa itsestä, kääntää katse omaan ajatteluun. En voi kontrolloida maailmaa ympärilläni, mutta voin ottaa vastuun siitä, miten minä maailmaan reagoin. Ajattelemalla voin kasvattaa ja haastaa itseäni. Ajattelu luo syvempää ymmärrystä maailmasta ympärilläni, joten se on itsessään liikettä kohti muutosta.

Ajattelun taitojen kehittämisessä mainio opas on Julian Baggini. *Filosofisen ajattelun oppaassa* (2023) hän kuljettaa lukijansa eteenpäin kriittisen ajattelun maailmassa terävällä, suorasanaisella ja anteeksipyytelemättömällä

tyylillä. Teos on ajassamme erittäin tarpeellinen ja vakuuttava yleistajuinen puheenvuoro hitaan ja viitseliäisyyttä vaativan filosofisen ajattelun ja pohdiskelun merkityksestä. Baggini (2023, 269) kirjoittaakin: ”Maailmassa, joka lupaa kaiken nopeasti ja helposti, ajattelun pitää olla vaikeaa ja hidasta.”

Entä mihin tarvitsemme vaikeaa ja hidasta ajattelua – eikö se kuulosta melko tehottomalta ja uuvuttavalta? Tarvitsemme ajattelua voidaksemme ymmärtää ilmiöitä syvällisesti ja harkita omaa suhtautumistamme niihin ymmärryksemme valossa. Tarvitsemme vaikeaa ja hidasta ajattelua siis siihen, että osaamme toimia vastuullisesti ja oikein: tarkkaillaksemme, punnitaksemme, selventääksemme ja yhdistelläksemme keräämäämme tietoa osataksemme toimia mahdollisimman hyvin maailmassa (Baggini 2023).

Ajattelun vaativa tehtävä saattaa lamaannuttaa tai uuvuttaa: miksi kaikesta on tehtävä niin monimutkaista? Siksi, että jos kuljemme läpi elämämme autopilotilla juurikaan pureksimatta kuulemaamme, uskomaamme ja omaksumaamme tietoa, miten

AJATTELUN TAITOJEN JA ITSEREFLEKTION YHTEYS ILMENEE SIINÄ, NÄEMMEKÖ ITSEMME REHELLISESTI JA ELÄMMEKÖ TODELLA OMIEN ARVOJEMME MUKAAN.

voimme varmistua siitä, että omilla toimillamme vaalimme parempaa maailmaa tai elämme niin kuin todella haluamme elää? Ajattelun taitojen ja itsereflektion yhteys ilmeneekin siinä, näemmekö itsemme rehellisesti ja elämmekö todella omien arvojemme mukaan. Löytääksemme vastauksen tähän kysymykseen meidän on käännyttävä itsemme ja ajattelumme alkulähteille.

Filosofisen ajattelun oppaan sisältöluvut on nimetty napakasti teemoittain, kuten ”Kyseenalaista kaikki (myös omat kysymyksesi)”, ”Tarkkaa kieltäsi” ja ”Kadota egosi”. Ne tarjoavat runsaasti sisältöä oman ajattelun monipuoliseen reflektointiin ja siihen motivoimiseen. Itseään voi harjoittaa kirjan avulla vähän kerrallaan, aina vuorotellen eri osa-alueisiin keskittyen, kunhan muistaa kultaisen keskittien eikä sorru ehdottomuuksiin (Baggini 2023, 265–266).

Kirja päättyy hyvän ajattelun perustaitojen summaukseen (Baggini 2023, 265–269), joka tarjoaa tiiviit eväät niin yhteiskunnallisten keskustelujen seuraamiseen kuin kahvipöytäkeskusteluihinkin. Ja jos minulla olisi valtaa määrätä jokaiselle kansanedustajalle pakolliseksi luettavaksi yksi kirja, *Filosofisen ajattelun opas* olisi varteenotettava kandidaatti.

HAVAHDU HISTORIASTA

Entä miten maailmanparannusta jatketaan oman ajattelun tarkkailemisen ja oman toiminnan muutosprosessin ohella? Tuntuu järkevältä ainakin tutustua niihin, jotka ovat nähneet paljon vaivaa maailman muuttamiseen. Tieteiskirjailija ja kansalaisaktivisti Risto Isomäen uusin teos *Maailmanparantajan muistelmat* (2023) on kiinnostava ja sivistävä oppitunti yhtäältä historiasta havahtumisen ja toisaalta meitä ihmisiä yhdistävien verkostojen voimasta.

Maailmanparantajan muistelmat kertoo muutaman, pääasiassa 1980-luvulla toimineen suomalaisen kansalaisliikkeen elinkaaren ja toiminnan, mutta sivuaa myös nykypäivään asti yltäviä kansalaisaktivismiin kiinnittyviä liikkeitä. Asiayhteydet kytkeytyvät kirjan ensimmäisessä osassa kehitysmaiden sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja toisessa osassa ilmasto-kysymyksiin. Kansalaisjärjestöjen toiminta nivoutuu osaksi Isomäen omaa elämää, ja hän toteaaakin heti alkuun kertovansa järjestöjen tarinat omasta näkökulmastaan (Isomäki 2023, 12). Hyvä niin, sillä kirjan sivuille sirotellut henkilökohtaiset sidokset lisäävät lukijan kiinnostusta: miten suomalaiset, ja Isomäki itse tähänkin tapahtumaketjuun liittyvät?

Sivutuotoksena kirja herättää lukijassa hikikarpaloita: Miten yksi ihminen on voinut ehtiä olla noin monessa mukana? Miten riittämättömiltä omat toimeni paremman maailman edistämiseksi kirjan maailmanparannusmaratoneihin verrattuna tuntuvatkaan. Onneksi Isomäki puhuu suunsa puhtaaksi paitsi huonosta politiikasta ja ehdottomien byrokraattisten sääntöjen ongelmista myös omasta uupumisestaan. Kirjan henkilökohtainen sivujuoni tekee minuun itseäni suurimman vaikutuksen, kertoohan se inhimillisyydestä jokaisen ihmisen elämässä. Olemme itse kukin vaarassa uupua, jos teemme liikaa ja otamme liikaa yksin vastuuta maailman muuttamisesta. Siksi tarvitsemme toisia samanhenkisiä maailmanparantajia taitamaan matkaa kanssamme.

Maailmanparantajan muistelmat on oppitunti sellaisista tapahtumaketjuista, jotka on sysännyt liikkeelle joukko ihmisiä, jotka ovat halunneet parantaa maailmaa ja jotka ovat siinä onnistuneet. Tosin näin tapahtui hyvin toisenlaisessa yhteiskunnassa kuin se, missä nyt elämme, Isomäki (2023) muistuttaa. Samalla kirja kertoo kertomus siitä, miten toisinaan pieniltä vaikuttavilla ja yllättävilläkin asioilla on suurempaa muutospotentiaalia kuin alkuun

TARVITSEMME TOISIA SAMANHENKISIÄ

MAAILMANPARANTAJIA TAITTAMAAN MATKAA KANSSAMME.

arvaisi: jokaisella teoilla todella voi olla merkitystä.

Jos Isomäen *Miten Suomi pyssäyttää ilmastonmuutoksen* (2019) teki sinuun vaikutuksen, *Maailmanparantajan muistelmat* todennäköisesti vakuuttaa sinut vielä vahvemmin siitä, että Isomäen ideat planeettamme pelastamiseksi on syytä ottaa paljon vakavammin kuin tähän asti on tehty.

UUTA UTOPIOISTA

Entä millainen toisenlainen, parempi tulevaisuus voisi olla? Mitä kohti olen matkalla, kun pyrin muuttamaan maailmaa? Millaista tulevaisuuden yhteiskuntaa haluan yhdessä toisten kanssa olla rakentamassa?

Tammikuussa 2019 akuuttiin myelooiseen leukemiaan menestyneen sosiologi Erik Olin Wrightin viimeiseksi jäänyt teos *Kuinka olla antikapitalisti 2000-luvulla* (2023) on nimensä mukaisesti realistisen utopian suuntaopas monenlaisille maailman muuttajille. Tutustuin Wrightin ajatteluun alkuaan vuonna 2019 hänen luentojensa ja blogikirjoitustensa¹ kautta. Minulle on syntynyt kuva, että Wright ei ollut pelkästään hyvin älykäs vaan myös äärimmäisen sydämellinen ja hyvä ihminen. Kuinka olla antikapitalisti 2000-luvulla -teoksen suomentaja

Keijo Lakkalan johdanto ja sosiologi Michael Burawoyn jälkisanat vahvistavat kuvaani Wrightista entisestään.

Kirjansa esipuheessa Wright kertoo, että alkuaan yleistajuisen aktivismin kentän toimijoille ja laajalle yleisölle suunnatun manifestin jälkeen hän oli aikeissa kirjoittaa samasta aiheesta akateemisesti syväluotaavamman teoksen. Kuvaus siitä, miten äkillinen sairastuminen vaikutti Wrightin projektiin hermistää lukijan ja muistuttaa, miten tärkeää on löytää omalle elämälleen tarkoitus, joka kantaa ja joka antaa voimaa kohdata aina tuntematon tulevaisuus levollisella mielellä. *Kuinka olla antikapitalisti 2000-luvulla* avaa kuusi ikkunaa – lukujen perusteella laskettuna – toisenlaisen maailman näkemiseen.

Wright esittelee antikapitalismin utopiayhteiskuntansa piirteitä ja hahmottelee lopuksi, ketkä sellaisen voisivat rakentaa. Wright keskittyi urallaan luomaan juuri konkreettista, todellista utopiaa ”ratkaisuksi sosiaaliin, taloudellisiin ja poliittisiin ongelmiin” (Lakkala 2023, 8) ja ehdotti, että yhteiskuntateoreettisen tutkimuksen tulisi laajemminkin keskittyä juuri tähän tehtävään.

Kuinka olla antikapitalisti 2000-luvulla -teoksessaan Wright (2023, 26) määrittelee

kapitalismin markkinataloutena sekä ”tietyyntyyppisen luokkarakenteen kautta organisoituna taloutena”. Antikapitalismilla on kapitalismin vastustamisen muotona monia erilaisia ilmenemistäpoja (Wright 2023, 27). Keskeinen antikapitalistinen väite on se (Wright 2023, 43), että juuri kapitalismi pohjimiltaan rapauttaa mahdollisuudet tasa-arvoon, demokratiaan ja vapauteen sekä solidaarisuuteen. Tällöin juuri näitä perusarvoja uhkaava yhteiskuntajärjestys, kapitalismi, on pyrittävä muuttamaan. Kapitalismin muuttamisessa ei tule nojata pelkän vihan ja turhautumisen synnyttämiin reaktioihin, vaan tavoitteeseen vaaditaan taktikoivaa, strategista logiikkaa, joka myös toimii käytännössä (Wright 2023, 64). On ylitettävä strategisesti niin vallan kuin valtionkin kysymyksiä toisenlaisen maailman rakentamiseksi.

Wrightin oman antikapitalistisen teesin tarkoitus on toimia moraalisenä asenteena taistelussa sosiaalista eriarvoisuutta sekä ympäristöä tuhoavan maksimaalisen voitontavoittelun värittämää kapitalistista järjestelmää vastaan. Samalla se on avuksi, kun hahmotellaan ”käytännöllistä toimintaa, joka kasvattaa inhimillisen kukoistuksen mahdollisuuksia” (Wright 2023, 25, ks. myös 33). Pohjimiltaan

OLEMME VASTUUSSA MYÖS TULEVILLE SUKUPOLVILLE, KOSKA PLANEETTAMME ON MEILLÄ VAIN LAINASSA.

antikapitalismi liittyy siten myös tavoitteeseen elää kukoistavaa, hyvää ja tyydyttävää ihmiselämää, mikä on vaikeaa nykyisessä markkinaohjautuvassa ja arvoiltaan varsin kovassa yhteiskuntajärjestelmässämme.

Wrightin (2023, 89–118) hahmottelemassa antikapitalistisessa, realistisessa utopiamaailmassa esimerkiksi vastikkeeton perustulo on arkipäivää ja kapitalistiset yritykset ovat demokratisoituneet. Näin raivataan tilaa ajattelun taitojen ja itsen kehittämisen arvostamiselle yhteiskunnassa. Minä ainakin haluaisin elää Wrightin hahmottelemassa yhteiskunnassa ja tahdon siksi ammentaa innoitusta paremman maailman rakentamiseen sen tavoittelun taktiikoista.

VALPASTU VASTUUSTAMME

Lukemieni teosten perusteella vaikuttaa siltä, että yksi vastaus kysymykseen siitä, mitä maailman kärsimyksen vähentämisen ja maailmanparantamisen eteen voi tehdä, on valpastua vastuutamme ihmisiinä. Kannamme yhteistä vastuuta maailmasta toisille ihmisille, eläinlajeille ja kasveille. Olemme vastuussa myös tuleville sukupolville, koska planeettamme on meillä vain lainassa.

Vastuu maailmasta yhdistää meitä. Kukaan ei kanna vastuuta yksin, mutta jokaisen on tunnus-tettava oma osuutensa. Meille kaikille tekee siksi hyvää harjaannuttaa ajattelun taitojamme, jotta sisäistämme vastuumme maailmalle ja osaamme tarkastella it-

seämme rehellisesti. Olemme sidoksissa maailmaan ja toisiimme monin tavoin, ja joskus yllättävät yhteydet ja tilanteet johtavat yllättävän myönteisiin tuloksiin. Kun vielä pysähdymme pohtimaan rohkeasti hyvin toisenlaisen tulevaisuuden yhteiskunnan mahdollisuutta ja vakuutumme muutoksen mahdollisuudesta, voimme kenties jonain päivänä katsoa maailmaa ja olla ylpeitä siitä, mitä olemme yhdessä saaneet aikaan.

JOHANNA KALLIO

KM, väitöskirjatutkija
Tampereen yliopisto
kasvatustieteen linjanjohtaja
Päivölän opisto

 <https://orcid.org/0000-0002-2820-5177>

¹ Blogikirjoitukset on koottu teokseen Wright, E. O. (2020). *Stardust to Stardust: Reflections on Living and Dying*. Chigago: Haymarket Books.

Suomen tietokirjailijat ry on apurahamyönöllään tukenut tämän tietokirjakritiikin kirjoittamista.